UDK 271.2 (091) Iordanus de Saxonia
Priopćenje
Primljeno 9/00

Jordan Saski o početcima Dominikanskoga reda

Petar Marija RADELJ

Dominikanska naklada *Istina* u Zagrebu u srpnju 2000. po drugi je put u ovom stoljeću uskrisila svoju djelatnost,[1] a za prvijenac treće nakladničke serije odabrala je hrvatskom općinstvu predstaviti spise blaženoga Jordana Saskog o početcima Reda propovjednika.[2] Knjiga koju je priredio fra Anto Gavrić posvećena je istaknutom dominikancu i filozofu Jacintu Boškoviću (1900.–1947.), utemeljitelju Dominikanske naklade *Istina*, o stotoj obljetnici njegova rođenja.

Sas (Nijemac) po rođenju, Parižanin po studiju, Europljanin po kretanju, utopljenik po uzroku smrti, blaženik po sudbini, vrsno pero i vatreni govornik po geniju, bijeli fratar po izboru... Jordan Saski bio je prvim nasljednikom svetoga Dominika na čelu Reda propovjednika. Rođen je krajem XII. stoljeća u Burbergu u Vestfaliji. U Parizu je primio habit Reda iz ruku blaženoga Reginalda iz Orleansa, 12. veljače 1220. godine. Nakon Dominikove smrti, postao je vrhovnim učiteljem (»magister generalis«) Reda. Petnaest godina s toga je mjesta riječju, primjerom, pismima, radom na zakonodavnom ustroju Reda kroz stvaranje legislative (redakcija Uredbi – Konstitucija Reda) te čestim pohodima brojnim zajednicama učvršćivao mladu redovničku ustanovu. Bio je na glasu kao izvrstan govornik koji je oduševio brojne muškarce i žene da pristupe projektu što ga je započeo Dominik iz Kalaruege. Među ostalima, Jordan je g. 1223. u Red primio sv. Alberta Velikoga (1193.–1280.). Kao učitelj Reda, Jordan je odredio (Knjižica, 120) da se u Gospinu čast poslije Povečerja u samostanskim crkvama pjeva antifona »Zdravo Kraljice« (»Salve Regina«), što je do danas ostalo prepoznatljivim znakom dominikanske liturgije. Vraćajući se sa službenog pohoda Provinciji Svete zemlje, Jordan Saski utopio se u brodolomu 13. veljače 1237. godine. Braća i vjernici su mu na razne načine iskazivali počast, pa je g. 1826. papa Lav XII. odobrio njegovo štovanje. Svake godine 13. veljače Dominikanski red slavi njegov spomen.

Jordanovo ime vezano je i uz hrvatske krajeve. Kao učitelj Reda, bio je poslao skupinu fratara u Svetu zemlju, ali su se oni putem zaustavili u Dubrovniku te na zamolbu dubrovačkoga kneza i puka tu i ostali. Dogodilo se to točno prije 775 godina; dominikanci koje je Jordan uputio nastanili su se g. 1225.

1 Dominikanska naklada *Istina* u Zagrebu prvi je put djelovala od g. 1929. do g. 1946. objelodanjujući dvomjesečnu asketsko–mističnu reviju *Duhovni život* (1929.–1942.), vjerski mjesečnik *Gospina krunica* (1930.–1946.), godišnjak *Kalendar Gospine krunice* (1934.–1942.) te 28 knjiga; a drugi put od 1977. do 1979. tiskavši 4 knjige.

2 IORDANUS DE SAXONIA, Počeci Reda propovjednika / Jordan Saski, Zagreb: Dominikanska naklada *Istina*, 2000., 144 str. (Tragovi, 1). ISBN 953–6814–00–5. UDK 271.2–9 (091).

uz crkvu sv. Jakova Pipunara na Pelinama u Dubrovniku te je tako osnovan prvi samostan bijelih fratara u Hrvata.

Prema bibliografiji srednjovjekovnih dominikanskih pisaca,[3] od Jordana Saskog očuvano je nekoliko djela:

1. Izlaganja o Knjizi Otkrivenja (*In Apocalypsim*; do danas neobjelodanjena);
2. Razni govori održani u Parizu i u Engleskoj (*Sermones*; za sve njih još ne postoji kritičko izdanje);
3. Pisma (*Epistulae*, priredili: B. Altaner, *Quellen und Forschungen* XX, str. 6–61; A. Walz, *Monumenta Ordinis praedicatorum historica* – MOPH XXIII, Rim 1951.).
4. Okružnice Redu propovjednika (*Litterae encyclicae ad Ord. Praed.*; priredili: Archivum fratrum praedicatorum, XXII/1952., 182–185; E. Montanari, Spoleto 1993.).
5. Knjižica o početcima Reda (*Libellus de initiis Ordinis praedicatorum*, prir. Heribert Ch. Scheeben, MOPH XVI/2, Rim 1935., str. 25–88; Marie–-Humbert Vicaire, Paris 1955; Simon Tugwell, Chicago 1982; E. Montanari, Spoleto 1993.).
6. Molitva sv. Dominiku (*Oratio ad beatum Dominicum*, prir. J.J. Berthier 1891; H.C. Scheeben, ASOP 1928. i *Proprium officiorum Ord. praed*, Roma 1982., 735–738; E. Montanari, Firenze 1991.).
7. Sažetak o taštini (*Compilatio de superbia*, od 22 rukopisa toga djela čije kritičko izdanje još nije napravljeno, u dva je rukopisa Jordan naznačen kao pisac).

Na hrvatskome jeziku dosad je postojao prikaz Jordanova života objelodanjen u splitskom mjesečniku *Gospina krunica* (VII/1901., br. 8, str. 237–238), pretiskan u knjizi *Kratki životopisi svetaca i blaženika Reda braće propovjedalaca S.O. Dominika* (Dubrovnik 1905., str. 23–25), članak o Jordanovim pismima iz pera Rajmunda Kuparea (*Duhovni život*, VI/1934., str. 236–244), bilješka Šimuna Šipića o Jordanovu životu i radu (*Služba Božja*, Makarska, XX/1980., str. 379), napis o Saščevu životu i djelu u knjizi Josipa Mlinarića *Svjedoci obnove*, I. (Zagreb 1992., str. 101–113) te obredni tekstovi mise u Jordanovu čast (*Dominikanski misal*, Zagreb 1998., str. 84–87). Od Jordanovih djela, na hrvatskome su jeziku bile dostupne: Molitva sv. Dominiku (ed. A. Šoljan, *Treći red*, 1931., i P.M. Radelj, *Vjesnik Hrvatske dominikanske provincije*, br. 81/1998.) te 14 Jordanovih pisama (ed. J. Mlinarić, *Svjedoci obnove*, I., 1992., str. 115–131).

Pothvatom što ga je poduzela obnovljena Dominikanska naklada *Istina*, hrvatskom je čitateljstvu pruženo izvorno, najstarije i najautentičnije izvješće o početcima Reda propovjednika. Zbirka Jordanovih spisa pod naslovom

3 Thomas KAEPPELI, *Scriptores Ordinis praedicatorum medii aevi*, sv. III., Romae 1980., str. 53–55 i sv. IV., Romae 1993., str. 178–179.

Počeci Reda propovjednika sadrži prijevod triju Jordanovih djela: *Libellusa, Epistulâ* i *Oracije* (maloprije pod brojevima 3, 5 i 6).

Libellus je najstarije i najautentičnije izvješće o početcima Reda, a ujedno i najdragocjeniji životopis sv. Dominika od kojeg polaze svi svečevi životopisci. Čitatelj sad ima pred sobom cjelinu Jordanovih pričanja i opisa koja, premda su napisana prije 770 godina, nipošto nisu nerazumljiva. Dapače, zahvaljujući Jordanovu načinu pripovijedanja, spontanosti sadržaja, redakcijskoj opremi ulomaka, prevoditeljskom umijeću Augustina Pavlovića i uvodnoj studiji Paul–Bernarda Hodela, *Knjižica o početcima Reda* djelo je koje se čita »na dušak«, u hipu, da bi mu se navraćalo.

Davno prije njezina sadanjeg cjelovitog objelodanjivanja ili čestog pozivanja na nju, kao što čine u nas recentno prevedeni Dominikovi životopisi iz pera Guy Bedouellea (1990.), Alfonsa D'Amata (1993.) i Williama Aquinasa Hinnebuscha (1997.), Jordanovu je *Knjižicu* u hrvatski duhovni prostor ustvari unio splitski humanist Marko Marulić (1450.–1524.), koji u svom *Upućivanju u čestit život po primjerima svetaca,*[4] navodi niz zgoda o Dominiku koje je Jordan zabilježio. Tako se u prvom svesku (Split 1986., str. 77), u poglavlju o davanju milostinje ističe primjer Dominika koji je, da pomogne gladne i siromašne, prodao svoje knjige, iako su mu kao studentu u Palenciji bile prijeko potrebne (usp. *Knjižica*, 10). Na drugom mjestu (sv. II., Split 1987., str. 86–87) govoreći o dužnosti naučavanja Evanđelja, Marulić prepričava Jordanovo pisanje (*Knjižica*, 5) o blaženoj Ivanici od Aze kako je, dok je bila trudna s Dominikom, sanjala da je rodila psića koji je zubima zgrabio i nosio malu luč, a njoj se činilo da će njome zapaliti svijet. Marko Marulić je Dominikov primjer uvrstio i u poglavlje o trpnji mučenika spominjući (sv. III., Split 1987., str. 112) još jednu zgodu koju prenosi Jordan (*Knjižica*, 34): krivovjerci koji su Dominiku postavili zasjedu, pustili su ga netaknuta, zapanjeni smjelošću i veseljaštvom kojim je razoružao njihovo groženje. Izlažući o otkrivenjima nebeskoga blaženstva, Marulić se (sv. III., Split 1987., str. 317) još jednom koristi Jordanovim bilješkama kad piše o viđenju koje je u trenutku Dominikove smrti imao brat Gvala, prior u Bresciji (*Knjižica*, 95). Nakon Marka Marulića, Jordanovim se zapisima u svojim propovijedima na hrvatskom jeziku godine 1778. služio dubrovački dominikanac Arkanđeo Kalić (1739.–1816.).[5]

Iz dubokog divljenja i jedinstvene pobožnosti prema svetom Dominiku, koja se pokazuje u Knjižici, rodila se i Jordanova *Molitva sv. Dominiku* (str. 61–66). Svečev je lik u tekstu ocrtan s velikom ljubavlju, svečanim tonom kakvim je pisan slavospjev *Tebe Boga hvalimo*. Taj trodijelni lirski zapis pripada istoj književnoj vrsti kao i molitva sv. Benediktu koju su sastavili monasi u XI. i XII. st. U posljednjim redcima, združujući braću u svoju molitvu, Jordan

4 Marko MARULIĆ, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, prvo izdanje 1506., ed. Književni krug, sv. I–III, Split 1986.–1987., preveo Branimir Glavičić.

5 Arkanđeo KALIĆ, *Korizmene propovijedi*, Dubrovnik 1873., str. 473–485; 485–494; 495–505.

razvija osobni stav (prvo lice jednine) u skupni (prvo lice množine). Prema Molitvi je sastavljeno predslovlje mise sv. Dominika, a ona je nadahnula i druge misne tekstove u čast Osnivaču Reda. U knjizi nije naznačeno da je prijevod Molitve preuzet od pisca ovih redaka.

Jordan se kao učitelj Reda dopisivao s blaženom Dijanom Andalň (†1236.), osnivačicom dominikanki u Bolonji. Početak njihova dubokog prijateljstva i ljubavi bila je uzbudljiva povijest Dijanina zvanja (obitelj joj je pravila neprilike zbog odlaska u samostan, čak su joj bili slomili rebro). Dok su Dijanina pisma Jordanu izgubljena, očuvano je pedesetak pisama koja je brat Jordan napisao sestri Dijani. Jordanova korespondencija ima iznimnu povijesnu i književnu vrijednost te predstavlja »jedinstveno svjedočanstvo dominikanske duhovnosti XIII. stoljeća«, kako kaže Gilles Emery u uvodnom slovu. Pedeset i šest Jordanovih pisama (str. 81–140) na hrvatski su preveli Augustin Pavlović, Josip Mlinarić, Tomo Vereš, Anto Gavrić i Jurica Beroš.

Pažljivom čitatelju neće promaknuti ni bilješka na str. 35–36 u kojoj je priređivač donio hrvatski prijevod jedinoga očuvanog pisma koje je sv. Dominik napisao, a upućeno je polovicom svibnja 1220. godine dominikanskim koludricama u Madrid. Tako su u ovom izdanju obuhvaćeni dominikanski izvori za povijest Reda do početka postupka za Dominikovo proglašenje svetim (1233.).[6]

Svi koji na hrvatskom duhovnom prostoru vole Dominikansku obitelj, pripadaju joj ili se zanimaju za nju, dobivaju ovom zbirkom tekstova intimno i vrlo sadržajno odškrinuta vrata u početke Reda propovjednika. Ono je tim dragocjenije što potječe od svjedoka i sudionika samih događanja.

Nakon što su hrvatskoj javnosti primjereno predstavljeni Dominik, Toma Akvinski, Albert Veliki, učitelj Eckhart i Katarina Sijenska, ovom knjigom još jedan vrlo važan dominikanac i srednjovjekovni pisac, a za samoodređenje bijelih fratara uz to odsudno bitan čovjek i njegovo djelo »progovaraju« hrvatski.

6 Od srednjovjekovnih tekstova o svetome Dominiku na hrvatskom su još dostupni: JAKOV DE VORAGINE, Izbor iz Zlatnih legendi: Sv. Dominik, u: Josip MLINARIĆ, *Svjedoci obnove*, II., Zagreb 1992., str. 59–71, te obrazac mise u Dominikovu čast, na starohrvatskom u: *Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483., f. t 3v; pretisak: Zagreb: Liber 1971., str. 326. (Avgusta dni 5. Dominika ispovednika otaca prodikavaca).